

La major part dels ossos només són cremats parcialment, ja que d'una altra manera no serien determinables.

CRONOLOGIA DELS MATERIALS

Malgrat les intrusions tardanes senyalades per les ceràmiques a torn, totes les altres trobades a la cova, ceràmiques a mà i sílex, fan la sensació de formar part d'un moment cronològic, si bé llarg, unitari.

Els tipus ceràmics, amb vasos petits llisos, carenats, amb els grans atuells, decorats amb cordons llisos o impresos, l'abundància de bases rodones, la gruixudària de les nanses i la perfecció de l'engalva ens situen en els moments finals del Neolític o a l'Edat del Bronze. Cap troballa podem atribuir al Bronze Final o a l'Edat del Ferro, èpoques representades, per altra part, en aquesta zona, a la Cova de les Monges.

Unes dades importants en les donen els dos apèndixs de botó. En efecte, aquest element ceràmic ha estat ben estudiat a Catalunya per Maluquer,⁷ el qual dóna l'inventari i la bibliografia de totes les troballes. Abundant a Lleida, sobretot a la Fou de Bor (Cerdanya), no ho és pas tant a les comarques orientals de Catalunya. A Girona se n'han trobat a la cova de Rialp, de Ribes de Freser, a la de Rocafesa, de Sant Martí de Llèmena, i a Torroella de Montgrí. Un grup més nombrós el formen

⁷ J. MALUQUER DE MOTES, *La cerámica con asas de apéndice de botón y el final de la cultura megalítica del nordeste de Cataluña*, "Ampurias" IV, pàgs. 171-189, 13 figs., 4 láms., Barcelona 1942; *El desarrollo de la primera Edad de Hierro. Problemas de la Prehistoria y la Arqueología Catalanas*, "II Simposium de Prehistoria Peninsular", pàgs. 53-69, Barcelona 1963. Un mapa que senyala totes les trobades.

els trobats a Serinyà, a les coves de Reclau Viver, Racó d'en Salvador, Cova dels Encantats, i en excavacions recents a la d'en Pau. En la varietat en forma de cua d'oreneta, a la Cova de Les Encantades de Martís. També al Dolmen de Puig ses Forques, a Calonge.

Aquest tipus de ceràmica, que té el seu origen a les cultures palafítics del Nord d'Itàlia, es superposa a al cultura megalítica en els seus moments finals, ja que aquesta cultura perdura fins a l'Edat del Ferro. Guilaine⁸ fa l'inventari de les trobades al Sud-Est de França, i els atribueix al Bronze Mitjà, amb una cronologia del 1500 al 1200 a. Cr. En aquesta època les coves naturals eren utilitzades per fer-hi inhumacions, de la mateixa manera que es reutilitzaven els dolmens. Així es comprenen aquestes trobades en coves de tan difícil accés, ja que aquesta era segurament la seva única finalitat.

Si bé els elements decoratius com els cordons no ens permeten afinar gaire la cronologia a causa de les seves perduracions, n'hi ha d'altres que ens la confirmen, com ara les incisions a la part exterior del llavi, així com les impressions a la part superior, freqüents al Bronze Mitjà.⁹ Pel que fa als cordons llisos, si bé tenen el seu moment més important al calcolític, perduren també a l'Edat del Bronze. La indústria de sílex, molt poc típica, però interessant per la punta de fletxa triangular amb retocs plans invasors, no desdiu d'aquesta cronologia Bronze Antic-Mitjà, que atribuïm a la Cova 120.

⁸ J. GUILAINE, *L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège*, "Mémoires de la Société Préhistorique Française, tome 9, pàgs. 144,151 Paris, 1972.

⁹ GUILAINE, op. cit., pàgs. 72 i 158.

La fauna de la Cova 120

Jordi Estèvez, C. S. I. C.

Les restes faunístiques que hem estudiat ens varen arribar agrupades així: *Capa superficial, Cata A i Cata B*.

El primer problema que se'ns va plantejar va ésser que els ossos humans i animals estiguessin barrejats. A més d'això estaven molt fragmentats i molts cremats.

Hem de senyalar que, degut a la falta d'estratigrafia, els ossos no han d'ésser, necessàriament, de l'Edat del Bronze. En certs casos es pot veure perfectament que són de dipòsit recent. Cap os determinable d'animal estava cremat.

CAPA SUPERFICIAL

Dels 159 fragments d'ossos d'aquesta capa, 104 (65 %) no eren determinables; d'aquests 104, 44 estaven cremats (42 %).

Els ossos determinables corresponen: 9 a l'home i 46 a animals (83 %).

Els animals representats són: cabra domèstica, cavall, conill, porc senglar, cérvol, llop, corb i colom.

La taula de distribució és la següent:

Espècies	N.º frag.	N.º ind.
Cabra	23	2 <i>Capra aegagrus</i> Erx.
Cavall	1	1 <i>Equus caballus</i> Lin.
Conill	14	3 <i>Oryctolagus cuniculus</i> Lin.
Porc senglar	2	1 <i>Sus scropha</i> Lin.
Llop	2	1 <i>Canis Lupus</i> Lin.
Cérvol	1	1 <i>Cervus elaphus</i> Lin.
Colom	2	2 <i>Columba oenas</i>
Corb	1	1 <i>Corvus corax</i> Lin.

Cabra. — Els ossos corresponien, com a mínim, a dos animals de proporcions petites.

A un d'ells pertanyen: humers esquerra sense epífisi proximal, radi esquerra sense epífisi distal, metacarpia dret, metacarpia esquerra sense epífisi distal, radi dret (fragment proximal), primera falange esquerra sense articulació (fragment proximal), metatarsia dret sense epífisi, scapulum esquerra, coxal dret, radi dret (fragment distal i fragment proximal). A un individu adult corresponen: primera falange dreta, segona falange esquerra, humers esquerra (fragment distal), metatarsia esquerra, scapulum esquerra. A més corresponen a un dels dos: 6 fragments de molar i un M² superior dret.

Cavall. — Tíbia dreta d'individu inmadur (fragment distal).

Conill. — Les restes corresponen, com a mínim, a tres animals, un dels quals no arriba a adult. L'hi podem atribuir un fèmur dret (fragment proximal), tibia esquerra sense articulació (fragment distal). Coxal esquerra i dret, fèmur dret i esquerra i una tibia esquerra poden correspondre a un altre animal adult. L'últim presenta uns ossos molt recents: coxal complet, tibia dreta, humers dret, dos vèrtebres dorsals, una vèrtebra indeterminada i un coxal.

Porc senglar. — Hi havien un astragal esquerra i un metatarsia III esquerra (fragment proximal) corresponents a un animal molt gros.

Llop. — Dos ossos radi (fragment proximal) i metacarpia V.

Cérvol. — Un scapulum esquerra (fragment).

Colom. — Dos cúbits corresponents a dos animals.

Corb. — Un cúbit d'animal madur.

CATA A

Del total de 258 fragments, 182 no són determinables (70 %). D'aquests 145 (79 %) estaven cremats.

Els determinables són 72 d'home i només 4 d'animals (5 %).

Taula de distribució:

Espècies	N.º frag.	N.º ind.
Cabra	1	1
Porc senglar	1	1
Cérvol	1	1
Colom	1	1

Cabra. — Un premolar 4 inferior esquerra. Corresponent, probablement, al mateix individu madur de la capa superior.

Porc senglar. — Semilunar que pertany igualment al individu de la capa superior.

Cérvol. — Mitja articulació del metacarpia dret.

Colom. — Metacarpia d'un dels individus de la capa superior.

CATA B

A la cata B hi havia un total de 1.260 fragments, dels quals 1.015 eren indeterminables (80 %). 535 eren cremats i 480 no. Dels 245 ossos determinables només 5 són d'animals (2 %), la resta són humans.

Taula de distribució:

Espècies	N.º frag.	N.º Ind.
Cabra	3	2
Colom	1	1
Rosegador	1	1

Cabra. — Estava representada per: metacarpia dret d'animal molt jove, falange dreta unguial i un incisiu IV inferior dret. Probablement pertanyen als animals de les altres divisions.

Colom. — Representat per un fragment proximal de tibia.

Rosegador. — Un fèmur que, malauradament, no es va poder determinar.

Com hem pogut apreciar, la inexistència d'estratigrafia fa pensar que els ossos corresponen als mateixos animals, malgrat que hagin sortit en sondeigs diferents.

Per tan, farem una taula de distribució sumant tots els ossos dels tres llocs.

Taula de distribució:

Espècies	N.º		N.º		
	Frag.	%	Indiv.	%	
Cabra	27	49	2	15'38	
Cavall	1	1,8	1	7,68	Domès. 23%
Conill	14	25	3	23,07	
Porc senglar	3	5,45	1	7,68	
Cérvol	2	3,6	1	7,68	
Llop	2	3,6	1	7,68	
Rosegador	1	1,8	1	7,68	
Colom	4	7,27	2	15,38	Salvat. 76%
Corb	1	1,8	1	7,68	
	55		13		

COMENTARI

Els animals esmentats han pogut venir a la cova per tres raons: pels seus propis costums d'hàbitat, portats per altres animals carnissers o bé per l'home.

La cabra. — Les seves resten estan força completes i corresponen a totes les parts de l'esquelet (des de les dents fins a les falanges de les ungles). Això afegit a la falta de senyals de descarnament o de mossegades i a no presentar-se cremats ens fa suposar que es tracta d'animals domèstics que, perduts, es refugiaren a la cova on trobaren la mort. Malgrat tot, no es poden eliminar les altres possibilitats: que fossin víctimes d'algun carnívor (el llop) o que formessin part d'alguna ofrena dels ho-

mes. La cabra és molt abundant en les coves de l'Edat del Bronze a l'altra banda del Pirineu.

Pel nombre de fragments és l'animal més abundant de la cova i el reduït nombre d'individus no vol dir que no siguin les restes més importants.

El conill. — Probablement es tracta de restes del menjar de les aus de presa, ja que no trobem senyals de descarnament degudes a l'home i no és possible ni normal que hagin pujat pels seus propis medis a la cova. Encara que no és animal rar a l'Edat del Bronze a França, no és mai tan abundant. Una explicació probable la tenim en el fet de que només l'hem trobat a la capa superficial i que semblen ésser recents.

El rosegador. — Podem dir d'ell el mateix que per les restes de conills.

El colom. — No és gens estrany trobar-lo a una cova perquè aquesta au migratòria, en el seu camí cap a la Península Ibèrica durant l'hivern, atravesava pels passos pirinencs; per altra banda és un ocell que fa el seu niu en els forats de les roques o en les coves.

El corb. — Tampoc no és estrany trobar-lo en una cova, ja que es podia trobar antigament en qualsevol lloc.

El llop. — És un altre animal que podia haver arribat a la cova pels seus propis medis, buscant un lloc per viure i per morir.

El cérvol. — Les seves restes (un metacarpí per una banda i una escàpula per l'altra) fan pensar que es tracta del botí d'un animal carnisser o carronyer (llop o voltor). Sense oblidar la possible aportació per l'home, com una ofrena de trossos de carn, ja que és un animal

que està sempre present a les coves d'aquesta època.

Porc senglar. — Els ossos trobats corresponen a la cuixa. La hipòtesi d'una aportació humana és la que més ens agrada, ja que és una part molt estimada per l'home com a menjar i, per altra banda, un porc senglar del tanyany que devia tenir aquest no és una peça fàcil per als carnívors. El fet de no estar cremat no vol dir res, ja que no és part del porc que s'hagi de coure.

El cavall. — Aquesta és una trobada estranya si pensem que el cavall va ésser reimportat per l'home a la mitjana Edat del Bronze i que, per tant, devia ser rar a l'època indicada pel material arqueològic, com ens demostren els jaciments francesos sincrònics. No hem d'oblidar la possibilitat de que sigui posterior (recordem que pertany a la capa superficial). Pensem que la causa de trobar-se en el dipòsit de la cova pot ésser deguda a l'actuació d'algun carnisser (l'animal és jove) o, més probablement, d'un carronyer que aprofités un cavall mort als homes.

BIBLIOGRAFIA

Therese Poulain, *Saint Come et Manujols. Etude de la faune*, «Gallia Prehistoire», tom 17, 1974.

Therese Poulain, *Saint Etienne de Gourgas. Etude de la faune*, en «Gallia Prehistoire», 1972.

Therese Poulain i Josien, *Dolmen de Villaine a Sublaines. Etude de la faune chalcolitique*, en «Gallia Prehistoire», 1972.

Cécile Suire, *La grotte I des Treilles a Saint Jeant et Saint Paul*, en «Gallia Prehistoire», 1972.

ARQUEOLOGIA DE LES COMARQUES GIRONINES

J. C. R.

CRONOLOGIA

En el present Butlletí, comencem un treball que té per finalitat la Història de l'Arqueologia gironina. De moment, ens limitem a fer una cronologia dels fets més significatius produïts des dels inicis a començaments del segle XIX fins l'any 1910. Malgrat la incompleta presentació de les dades ja podem fer alguna deducció inicial. La primera és, que la investigació del període paleolític va néixer en terres gironines, ja que a finals del segle XIX no es coneixia a Catalunya cap estació paleolítica, excepció feta de Bora Gran (Serinyà), Cova i Cau de les Goges (Sant Julià de Ramis) i la mandíbula de Banyoles. És l'època que coneixem amb el nom d'Època Alsius i de la Revista de Gerona.

Pere Alsius de Banyoles és el principal artífex d'aquesta investigació amb el descobriment de la mandíbula de Banyoles i l'excavació de la

Bora Gran (Serinyà), jaciment que classificà molt bé des del primer moment com magdaleniana. La gran divulgació que va fer dels seus treballs, és un dels altres grans esforços d'Alsius per fer conèixer fets prehistòrics del nostre país. Es pot considerar el Pare de la Prehistòria Catalana.

La situació de les ruïnes d'Empúries és un altre motiu de reflexió. Si el 1848, la Comissió de Monuments de Girona, comença unes excavacions que subvenciona la Diputació de Girona, el 1893 el Sr. Bonet i Sisó es lamentava de les espoliacions que sofria, feia anys, aquest importantíssim jaciment, oficialment abandonat. No és per tant gens estrany que per una iniciativa la Diputació de Barcelona comencessin a Empúries l'any 1908 seriosos treballs d'excavació amb un equip molt competent: Puig i Cadafalc, Cazorro, Gandia, etc.

En tercer lloc, Girona comptà en aquest període, un bon nombre d'elements actius, bons co-